

Diverse växtslag
Skadedjur

SORKAR

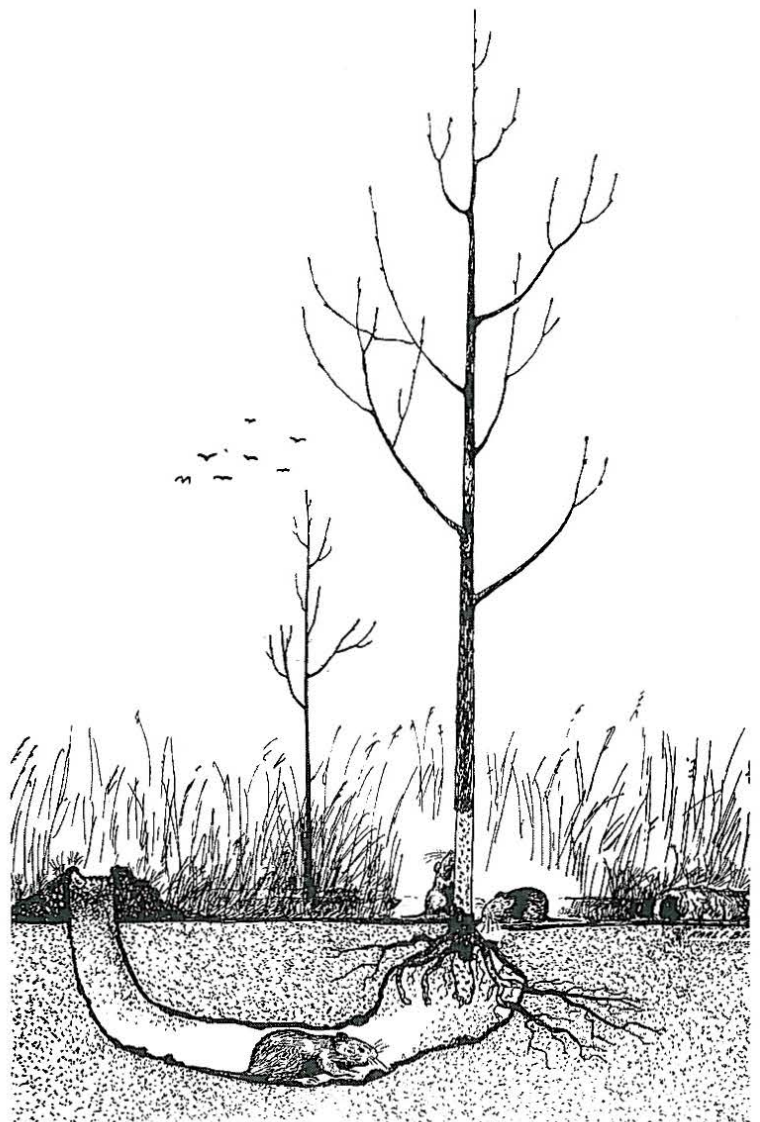
Sorkar orsakar varje år stora skador på träd och buskar. Speciellt allvarligt är det i fruktodlingar, plantskolor och skogsplanteringar där stora ekonomiska värden ofta står på spel.

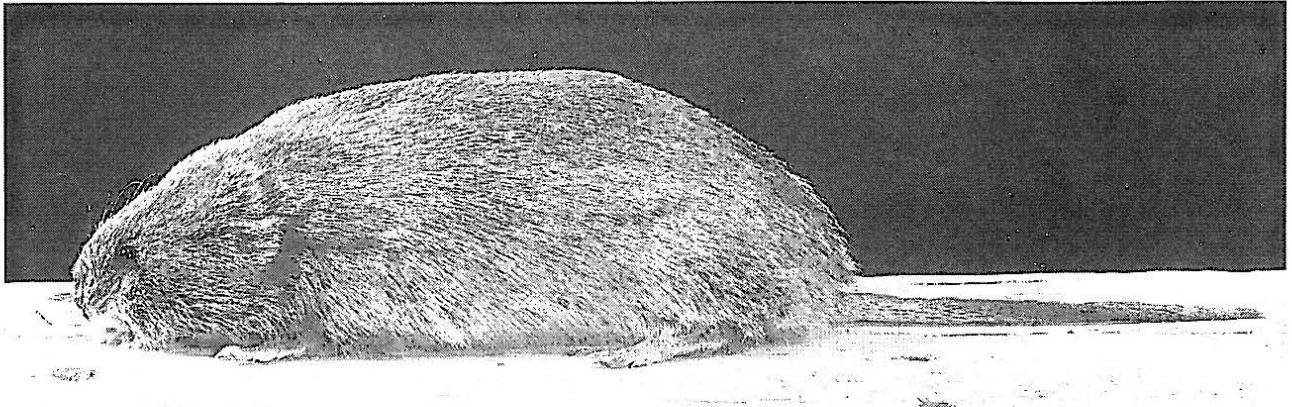
I vårt land finns det sex vanligt förekommande sorkarter varav vattensorken, *Arvicola terrestris* och åkersorken, *Microtus agrestis*, hör till de stora skadegörarna. Särskilt under snörika vintrar gör de stor skada genom att gnaga bort barken på unga saftrika trädplantor eller genom att stympa och gnaga av rötterna på större träd.

Skadebild

Vattensorken lever i ett underjordiskt gångsystem och orsakar skador genom att bita av rötterna på träden. Om den under sitt grävarbete påträffar ett större trads rotsystem kan den gnaga av rotkronan ända in på stammen. Detta innebär ofta att trädet dör och faller omkull, men ibland kan trädet stå kvar och bara se allmänt dåligt ut, innan skadegöraren upptäcks. Sådana kvarstående träd med avgnagda rötter, har man ibland kunnat lyfta upp helt och hållet. Vattensorken har en speciell förkärlek till fruktträd men även rotfrukter av olika slag är begärliga liksom olika blomsterlökar om dessa kommer i dess väg. Närvaron av vattensork syns på de karaktäristiska flata jordhögar som den buffar upp vid sidan av gångarna. Den är aktiv periodvis under hela dygnet.

I motsats till vattensorken är **åkersorken** mest aktiv under skymningstiden och morgontimmarna. Den bebor gärna platser med högt gräs där den har sina gångar i vegetationen. Under vintern uppehåller den sig i det luftrum som bildas i undervegetationen när den första snön faller på hösten. Gräs är den viktigaste födan men det ingår också en hel del örter i menyn under sommarmånaderna. Den största skadan sker under vintern, framför allt på fruktträd, men även på löv- och barrträdplantor. Unga träd och buskar kan få omfattande

Vattensorken lever av växternas rötter.

Åkersorken ringbarkar träd och buskar ovan markytan.

skador då åkersorken ringbarkar träd och buskar. I regel når åkersorken inte högre upp än 10-15 cm över markytan men snörrika år kan den nå ännu högre upp.

Närvaron av åkersork märker man genom jordhåll och smala tunnelaktiga upptrampade löpgångar i och under markvegetationen. Ofta ligger det småbitar av söndergnagda plantrester i gångarna.

Biologi

Vattensorken och åkersorken tillhör familjen *Microtidae* och ordningen gnagare, *Rodentia*. De är till skillnad från andra gnagare enbart växtätare, men skiljer sig till utseendet från dessa genom en satt kroppsbyggnad, korta ben, trubbig nos och runt huvud. Öronen är nästan helt dolda i pälsen

och den korta hårbeklädda svansen är bara hälften till en tredjedel av kroppslängden. Färgen hos vattensorken varierar från mycket ljus brun, nästan gräddfärgad, till kolsvart. Ungarna föds blinda och utan päls.

Åkersorken undviker helst öppna ytor, men håller sig gärna till dikesrenar och tät gräsvegetation. Under vintern håller den till under snön där den gör tunnlar. Temperaturen under snötäcket är i allmänhet ett par plusgrader vilket gör att djuren kan leva där helt oberoende av klimatet ovanför. Boet lägges väl skyddat och gömt i den höga vegetationen och fodras med finfördelat gräs. Från april till september föder honan tre till fyra kullar med fyra till sex ungar per kull. Efter fyra veckor kan även ungdjuren fortplanta sig. Antalet sorkar påverkas främst av rovdjur och social konkurrens.

Åkersorken finns i hela landet utom på Gotland.

Vattensorken föredrar helst kärr och gräsmark som boplats. Den gräver långa, slingrande, fem centimeter höga, ovala gångar, två till sju decimeter under markytan. Under vintern lever den övervägande under jorden, medan den sommartid, inte bara vid parning och vandring, även vistas ovan jord. Boet tillreds i regel på torr och frostfri plats. Fyra gånger om året föder honan två till fem ungar. Då en boplats för det mesta bebos av bara ett djur bygger de yngre djuren nya boplatser intill, vilket är förklaringen till den snabba utbredningen.

I anslutning till sitt bo gräver vattensorken vanligtvis även förrådsutrymmen, där den lagrar vinterfödan. Matförrådet kan bestå av underjordiska stamdelar, rötter av olika slag, morötter och potatis. Normalt är förråden placerade på litet olika ställen och rymmer ett till två kilo, men det har hänt att man grävt fram förråd på 30 kilo. Förråden placeras ibland närmare markytan, strax under tjälens gräns, vilket gör att väggarna blir frostiga och fungerar som ett kylskåp, men vanligast är att de placeras i närheten av boet.

Vattensork finns i hela landet.

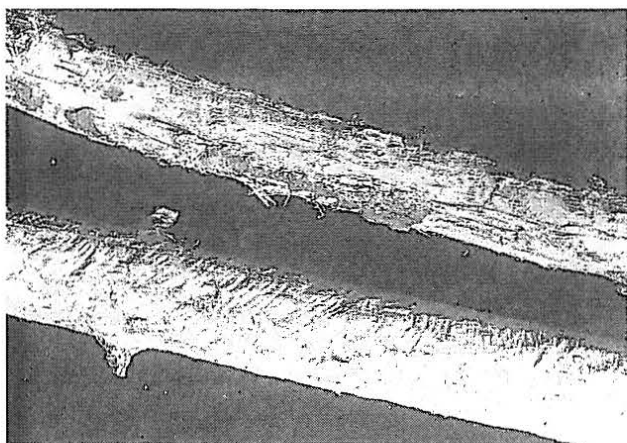
	Vattensork	Åkersork
Färg	Mycket ljus brungrå - svart	Brungrå
Längd utan svans	120 - 200 mm	95 - 130 mm
Vikt	100 - 250 g	20 - 50 g
Antal ungar	2 - 5 st./kull	4 - 6 st./kull
Gångar	Högt oval under jord	I gräsvegetationen ovan jord
Högar	Flata	Inga
Dygnsrytm	Aktiv periodvis under dygnet	Mest aktiv i gryning och skymning

Vattensorken har gnagt av rötterna på detta körsbärsträd.

Nedre delen av denna buske har blivit ringbarkad av åkersork.

Gnagskada av hare (överst) och åkersork (nederst).

Gångar i gräset efter åkersork.

Åtgärder

Bekämpningen av sorkar är svår och försvåras av vattensorkens underjordiska levnadssätt. Genom att vidtaga olika åtgärder kan man försöka förhindra att de får fäste. Ett sätt är att förändra miljön.

För **åkersorken** t.ex. genom att:

- * klippa gräset kort (regelbundet)
 - * hålla rent runt trädens stammar
 - * packa samman snön
- eller genom mekaniskt skydd:
- * skydda unga träd med ståltrådsmanchett (9 mm:s maskor)

För **vattensork** gäller det att man:

- * bearbetar jorden
- * omger rotklumpen med nät vid nyplantering
- * Slagfällor betade med t.ex. morot placeras i gångarna. Fällorna kan täckas över med en brädbit eller liknande så att de står mörkt men gångarna ska om möjligt förbli öppna, så att det uppstår drag i dem.
- * Gasning med en slang kopplad till en bil- eller mopedmotor eller till motorgräsklipparen går också, men då måste man först täppa till alla hål där gasen kan strömma ut. Innan man börjar gasa måste man dessutom kontrollera att gångarna inte sträcker sig under huset. **Observera! Gaserna är livsfarliga och kan tränga in i hus som står på t.ex. torpargrund.** Ibland rekommenderas gasning med hjälp av kalciumkarbid, men denna metod är inte godkänd av kemikalieinspektionen.

Man kan också försöka skrämman bort djuren. Det finns en sorkskrämman som alstrar ett, för djuren, outhärdligt ljud. Ljudet som fortplantar sig i marken kan skrämman bort sorkarna på ett område av 1200 kvadratmeter. Effektiviteten kan variera lite beroende på om det är en ler- eller

sandjord eller om det finns betongfundament eller stora stenblock i närheten. Sorkskrämman drivs med batterier men kan även drivas med solceller.

Är man osäker på om det är ett vattensorks-, eller ett mullvadsbo, som man kommit på, finns det ett enkelt knep. Med en pinne försöker man finna gången och krafsa upp en öppning. Är det ett bebott sorkbo, täppes öppningen snabbt till igen. Marken runtomkring känns oftast också underminerad. Mullvadsgångar däremot, befinner sig i regel längre ner under markytan. Bekämpning av mullvad beskrivs i faktablad 146 T.

Litteratur

- Jeppsson, B. 1993. Personligt meddelande, Ekologiska institutionen, Ekologihuset, Lunds universitet.
- Schröder, O. 1989. Deutsche Baumschule 4, s. 182-185, Bonn.
- Tullgren, A. 1929. Kulturväxterna och djurvärlden, s. 801-805. Stockholm.
- Freytag, B. 1989. Mullvad. Faktablad om växtskydd 146 T.
- Thon, B. 1981. Sorkar. Faktablad om växtskydd 89 T.

Ämnesord: Vattensork, *Arvicola terrestris*, åkersork, *Microtus agrestis*, åtgärder.

Text: Birgitta von Freytag-Loringhoven
Statens jordbruksverk
Växtskyddscentralen
Box 44, 230 53 Alnarp
Tel: 040-41 50 00

Maj 1993 rev.

Illustrationer: Karl-Fredrik Berggren

Faktablad om växtskydd utges inom områdena Jordbruk och Trädgård

Faktabladen kan beställas som årsabonnemang, komplett serie eller enstaka exemplar.

Eftertryck av denna publikation är förbjudet enligt lag. Den som vill mångfaldiga något av innehållet måste först få tillstånd från SLU Info/Växter-Växtskydd. Tel 018-67 23 48.

ISSN 0281-8566

© Sveriges lantbruksuniversitet

Ansvarig utgivare:

Maj-Lis Pettersson

Redaktör:

Jordbruk: Eva Ronquist
Trädgård: Maj-Lis Pettersson

Distribution:

Sveriges lantbruksuniversitet
SLU Info/Försäljning
Box 7075
750 07 Uppsala

Tel. 018-67 11 20